

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

I have a dream... Yes, we can. El sistema democràtic d'Estats Units i les eleccions de 2008.

Gabriel Colomé

I have a dream... Yes, we can

El sistema democràtic d'Estats Units i les eleccions de 2008

Gabriel Colomé Professor de Ciència Política (UAB)

La victòria de Barack Obama a la presidència dels Estats Units té connotacions històriques. En primer lloc, és el primer afroamericà que guanya la primera magistratura, a l'igual de John Fitzgerald Kennedy, que ho va fer com a catòlic. En segon lloc, és el primer senador, des de 1960, que accedeix a la Casa Blanca. I, en tercer lloc, després de 45 anys del discurs de Martin Luther King Jr. i de 43 anys de l'entrada en vigor de l'esmena constitucional sobre la igualtat de drets, el color de la pell ja no és una barrera en el país de la llibertat i de la recerca de la felicitat.

Apunts previs

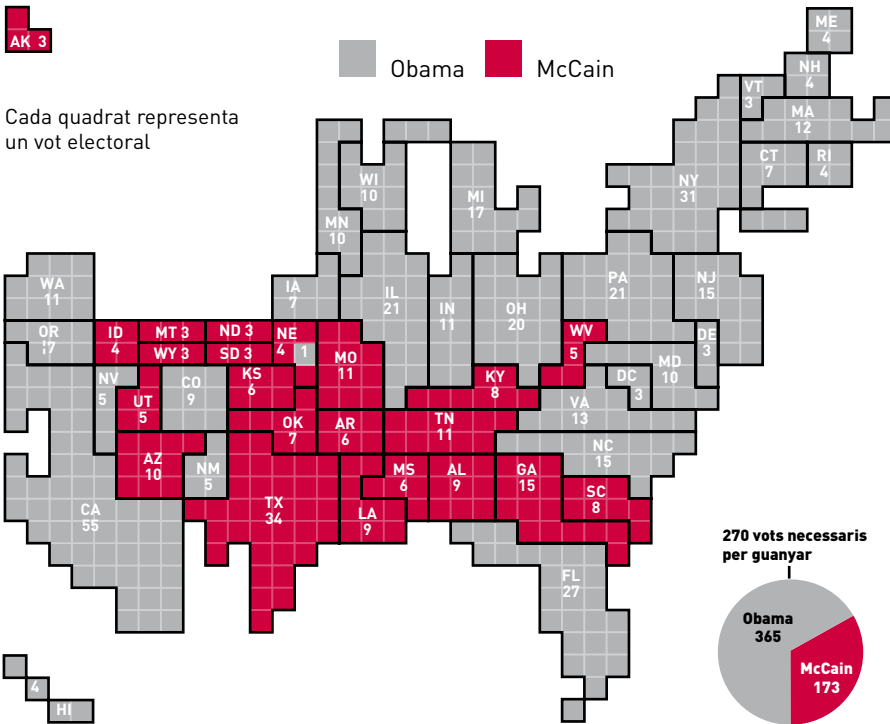
Els Estats Units, la república democràtica més antiga, no elegeix directament la seva màxima magistratura sinó que manté, encara avui en dia, un sistema electoral que molts consideren arcaic. La raó cal buscar-la en la fundació de la república en el segle XVIII: el segle de les Llums, de la Il·lustració, de l'origen dels grans canvis en la humanitat. La rebel·lió dels colons britànics, alemanys i holandesos contra la metròpoli britànica donarà lloc a una sèrie d'actes de gran transcendència per a Europa. Els conceptes que havien format part del debat polític i filosòfic es posaran en pràctica en el Nou Món. “Tots els homes han estat creats iguals (...) tenen uns drets inalienables: la vida, la llibertat i la recerca de la felicitat”, aquests principis que formen part del frontispici de la Declaració d'Independència, redactada per Thomas Jefferson, seran la base del vent revolucionari que portarà Europa a una nova era.

La Constitució de 1787 posarà per escrit la nova arquitectura del sistema republicà: divisió estricta dels tres poders –cadascun d'aquests és garant i vigilant dels altres; una estructura federal, en què el debat fins avui se centrarà en la repartició del poder entre els estats-membres i la federació; i una cort suprema que realitzarà la interpretació de la Constitució. És la vella fórmula clàssica que el poder contraresti el poder.

Els Pares fundadors, en un país de tres milions d'habitants, són republicans que volen bastir una república de les lleis a partir dels valors de la *Res Publica*. Entre Roma i Atenes, són més romans que atenencs, són més representatius que participatius. Per evitar que el populisme i la demagògia puguin destruir la república, els Pares fundadors crearan un sistema electoral de filtres per evitar precisament la futura destrucció del sistema. Són més republicans que demòcrates. Per aquest motiu, les eleccions del president i el vicepresident es realitzen en dues fases: a la primera, els ciutadans registrats elegeixen una llista de grans electors que formaran el Col·legi electoral que serà qui votarà definitivament els candidats¹. Cada estat aporta al Col·legi la suma dels vots dels seus membres en el Congrés.

El Congrés té dues cambres legislatives: la Cambra de Representants i el Senat. El Congrés és qui dirigeix la política interna de la federació, mentre el president té encomanada la política externa. El temps, però, li ha posat molts matisos a la interpretació inicial de la Constitució. La Cambra de Representants es renova cada dos anys i el Senat, cada sis; i les eleccions se celebren el primer dimarts després del primer dilluns del mes de novembre.

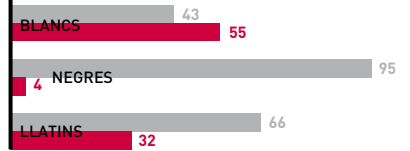
Figura 1. Resultats de les eleccions presidencials de 2008 i perfil dels votants

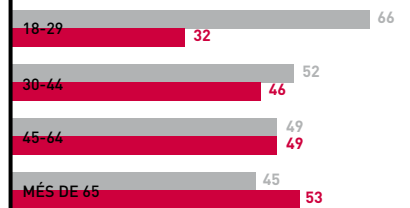
Perfil per sexe (%)

Perfil per raça (%)

Perfil per edat (%)

Perfil d'estudis (%)

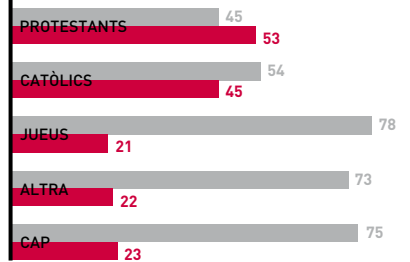

Resultats electorals en els 10 swing states*

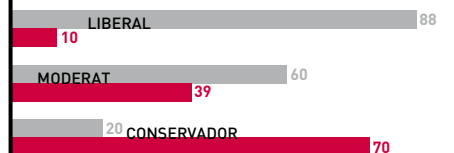
Estat	Nombre d'electors	Enquesta (%)		Publicitat TV (milions de dòlars)		Guanyador el 2004
		Barack Obama	John McCain	Barack Obama	John McCain	
Carolina del Nord	15	48,20	47,60	7,4	0,6	George W. Bush
Colorado	9	49,30	45,30	5,7	5,6	George W. Bush
Florida	27	48,30	45,30	16,4	5,3	George W. Bush
Indiana	11	46,00	48,50	7,8	0,0	George W. Bush
Nevada	5	49,60	46,60	4,9	3,6	George W. Bush
Nou Mèxic	5	49,80	42,50	2,4	2,0	George W. Bush
Ohio	20	48,90	44,90	14,0	9,4	George W. Bush
Virgínia	13	49,90	45,10	11,9	5,4	George W. Bush
Michigan	17	49,10	42,10	7,8	8,9	John F. Kerry
Pennsilvània	21	51,60	39,20	24,3	14,6	John F. Kerry

* Els swing states o estats claus són aquells en els quals cap candidat presidencial domina sobre l'altre, de manera que qualsevol d'ells té una oportunitat raonable de guanyar. En conseqüència, es converteixen en objectius principals a les campanyes electorals

Perfil per religió (%)

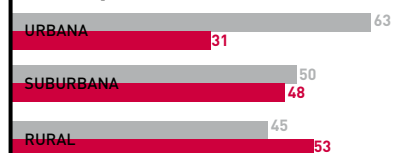
Perfil per ideologia (%)

Nous votants (%)

Perfil per residència (%)

El primer debat televisiu va crear la percepció a l'imaginari dels electors que McCain era un candidat del segle XX, mentre que Obama significava el futur

Elaboració pròpia. Fonts: CNN, El País i vikipèdia

Els electors amb dret a vot s'han de registrar per poder exercir-lo, així que la prioritat dels partits i dels candidats és que es registri el màxim nombre d'electors. La concepció del registre electoral, que també és un requisit a França, té una lògica molt republicana: és la renovació del contracte entre el ciutadà-electror i la república. Així doncs, és un acte cívic. Si bé el ciutadà no elegeix directament el president, sí que elegeix la resta de càrrecs i vota multitud de propostes referendàries. El sistema és molt democràtic en la seva base i amb la diversitat que representa un país que té tres canvis horaris i una extensió que va de Lisboa a Moscou; és a dir, de Nova York a San Francisco.

Checks and balances

La teoria dels pesos i contrapesos dels tres poders es formalitza de manera molt diferent del que estem acostumats en els sistemes parlamentaris europeus. El president no pot dissoldre el Congrés i aquest no pot presentar una moció de censura. Els secretaris que formen el gabinet presidencial no són ministres, són secretaris del president, qui té sempre la darrera paraula. El cap de gabinet del president (*personal chief staff*) és el coordinador del Govern i té les funcions d'un primer ministre.

El president nomena aproximadament uns 6.000 càrrecs, dels quals uns 500 han de passar obligatòriament per audicions públiques del Congrés. L'examen del Congrés als candidats és un mecanisme de màxima transparència. Pesos i contrapesos. Tota la política exterior del president està sotmesa al control del Senat. Per exemple, Woodrow Wilson fou el Pare de la Societat de Nacions, però el Senat va decidir no formar-ne part. Pesos i contrapesos. El vicepresident és el president del Senat i només pot votar en cas d'empat ja que la seva figura, sense competències constitucionals, és el recanvi del president.

El mecanisme d'elecció dels candidats també és molt diferent a l'europeu. Els partits polítics tenen una estructura més horitzontal, més flexible, menys rígida i jerarquitzada que els partits de la vella Europa. Les eleccions primàries per seleccionar candidats són una pràctica habitual des de 1972, quan el sistema es generalitza. Aquests tipus d'eleccions poden ser obertes, tancades o assembleàries (*caucuses*). A les primàries obertes, poden votar tots els electors d'un estat. A les eleccions tancades només voten els electors registrats en un dels dos partits, i, a les eleccions de *caucus*, voten en assemblees els presents registrats del partit corresponent.

El cost de les campanyes i la legislació federal sobre el seu finançament obren una pràctica comuna en la política estatunidenca com és la presència dels grups d'interès i de pressió, els anomenats *lobbies*, els quals, a diferència d'Europa, estan regulats, són públics i transparents. També és cert que moltes de les polítiques internes i externes, tant de la presidència com del Congrés, tenen molt a veure amb aquests grups.

La crisi financera i el crack econòmic es van convertir en la pedra de toc de la campanya i el punt d'inflexió, a fi i efecte de determinar el nom del futur president

Els candidats han de recaptar els diners per a les seves campanyes, ja que el partit només els ajudarà quan el candidat sigui oficial, i no abans. La campanya de Barack Obama ha costat 700 milions de dòlars només en publicitat a la televisió. Per què tanta despesa? Doncs, perquè la televisió té un paper molt important en les campanyes electorals estatunidenques. En definitiva, el polític ha de ser un seductor però també un recaptador.

La campanya primària

La darrera cursa cap a la presidència ha esdevingut la campanya més llarga de la història electoral: 21 mesos entre les eleccions primàries i les presidencials.

En el bàndol republicà, John McCain va aconseguir la seva nominació quasi sense rivals tot i que, des d'un començament, ni analistes ni bancs van apostar per la seva candidatura. Fins i tot va haver d'hipotecar una casa per obtenir un crèdit bancari per pagar-se l'inici de la campanya de les eleccions primàries.

A diferència del que succeí al bàndol republicà, l'autèntica carrera electoral dels demòcrates es va viure a les eleccions primàries. Va ser aquí on Obama va dur a terme la veritable campanya. Hillary Clinton era la gran favorita. Discurs, experiència i senadora sènior eren els seus arguments. Enfront, un Obama sense experiència i senador júnior, però amb dues paraules que esdevindrien màgiques per mobilitzar els joves: *canvi i esperança*. Cinc mesos de campanya, 40 milions de votants demòcrates mobilitzats, 30 debats televisius i un resultat molt ajustat (empat a 18 milions) va ser el més destacable d'una de les campanyes més intenses de les últimes dècades. Obama va obtenir més delegats, fet que el va portar a ser el candidat de l'*esperança* a la Convenció de Denver.

El problema per a l'equip guanyador eren les incògnites de futur que es plantejaven a la sortida de la Convenció: Obama no havia guanyat cap gran estat, no tenia entrada entre els segments *clintonians* de les dones, els hispans, les classes mitjanes i treballadores. Dubtes seriosos per poder guanyar la campanya presidencial.

Els vicepresidents

La tria dels candidats a vicepresident no és una qüestió atzarosa. El vicepresident ha de complementar el president de manera que conformin un reclam per cohesionar l'electorat propi i independent. El candidat a la vicepresidència demòcrata, Joe Biden, catòlic, d'origen irlandès i d'extracció obrera, aportava una gran experiència en el Senat i en afers internacionals. És a dir, representava la clàssica figura dels demòcrates forjada durant els anys trenta de l'era Roosevelt. La candidata a la vicepresidència republicana, Sarah Palin, dona, jove, creacionista, membre de l'Associació del Rifle i antiavortista, és la governadora d'Alaska, un perfil que connectava amb la base conservadora dels republicans, construïda, pedra a pedra, per Ronald Reagan.

La campanya presidencial

El final de les convencions va suposar una renda de gairebé sis punts per a la candidatura republicana per dos motius: primer, per l'efecte Palin; segon, pel desconcert demòcrata en no haver sortit de la convenció com un partit unit. La candidatura de Palin intentava obrir una escletxa en l'espai de les dones decebudes per la derrota de Clinton.

Amb tot, la crisi financera i el *crack* econòmic es van convertir en la pedra de toc de la campanya i el punt d'inflexió, a fi i efecte de determinar el nom del futur president. McCain va cometre un error que li costaria la presidència: suspendre la campanya, afirmar que no assistiria al primer debat de televisió i, pocs dies després, assistir al cara a cara. El canvi d'opinió va minvar la imatge de lideratge que volia transmetre. A més a més, l'efecte Palin es va desinflar.

Els tres debats de televisió van significar tres victòries per a Obama. Pel que fa al primer (25 de novembre), l'enquesta posterior de la CNN donà guanyador a Obama per un 52% contra el 37% de McCain. Aquest debat va tenir una audiència de 90 milions de telespectadors. Des del mític primer debat Kennedy-Nixon, no es recordava una audiència d'aquesta magnitud. A priori, el tema del debat, la política exterior, era un tema que havia d'afavorir McCain. Però, després dels primers 40 minuts dedicats a la crisi, Obama va saber treure'n profit. Aquest debat va tenir també uns efectes paral·lels de molta importància: va fixar la tendència a les enquestes i va crear la percepció a l'imaginari dels electors que McCain era un candidat del segle XX, mentre que Obama significava el futur, el canvi, l'entrada definitiva al segle XXI.

Quant al segon debat (7 d'octubre), el més destacable és que l'enquesta posterior realitzada per la CNN donà guanyador a Obama amb un 54% contra un 30% de McCain. La diferència entre els dos candidats, per tant, s'ampliava. Finalment, arribà el tercer (15 d'octubre) i últim debat. En aquesta ocasió, la CNN donà guanyador a Obama amb un 58% contra un 33% de McCain. La diferència s'anava ampliant. Encara que la frase més brillant d'aquest debat va ser dita per

McCain –“Sr. Obama, jo no sóc el president Bush. Si volia competir contra Bush, hauria d’haver-se presentat a les eleccions fa quatre anys”–, aquesta va ser pronunciada massa tard.

La novetat de la campanya d’Obama, que ha canviat la concepció de les campanyes, és la utilització de les noves tecnologies en general i d’Internet, en particular. Si l’any 1960 es va obrir l’era de la televisió en les campanyes, l’any 2008 ha estat la porta d’entrada a l’era d’Internet. Obama ha mobilitzat 1,5 milions de voluntaris, ha recaptat més diners que ningú en petites aportacions (quasi 1.000 milions de dòlars) i, en el ciberespai, ha mobilitzat un segment de la població d’entre 18 i 30 anys que fins ara no havia tingut cap interès per la política. El temps del cinisme inaugurat amb la presidència de Nixon ha deixat pas a un nou temps d’esperança.

Resultats i perfil dels votants

La batalla electoral i publicitària en els estats claus (*swing states*) va ser guanyada pels demòcrates gràcies a la forta inversió en spots de televisió. Cal recordar que les campanyes als Estats Units són fonamentalment televisives. La victòria demòcrata en els feus republicans ha representat un total de 105 vots electorals.

La participació va ser una de les més elevades de la història electoral dels Estats Units, amb el 66%. Quines característiques tenen els votants dels dos candidats, però?. Són les característiques clàssiques de les grans aliances forjades per Franklin Delano Roosevelt els anys trenta i per Ronald Reagan els anys vuitanta. La clau de la victòria d’Obama es troba en els nous votants (68% per Obama, 31% per McCain), aquells que s’han registrat per primera vegada. Si relacionem aquesta quantitat amb el segment jove de votants (entre 18 i 29 anys), veiem que les proporcions són, gairebé, les mateixes (66% per Obama, 32% per McCain). La resta dels indicadors no presenten grans sorpreses (figura 1).

Final?

El Partit Republicà s’ha quedat orfe d’influència i de poder: ha perdut la presidència i el Congrés. Ara s’obrirà el debat sobre qui ha de liderar el partit de cara a les eleccions al Senat de l’any 2010, i quin candidat presidencial és el que es perfila per al 2012. Sarah Palin s’ha convertit en una figura nacional: és jove i governadora. Com a governadora pot cohesionar la base electoral dels republicans. El resultat final ha estat digne si tenim en compte que ha aguantat l’embranzida demòcrata. McCain va tenir la presidència a tocar tot i que mai no va poder desfer-se de l’etiqueta de ser la continuïtat de Bush. Els seus assessors el van portar massa a l’extrem d’un electorat centrista. Durant la campanya es va parlar de l’efecte Bradley, és a dir, el vot ocult demòcrata anti-Obama no reflectit en les enquestes. Al final es va produir el fenomen invers, l’efecte Warren Buffet: el vot ocult republicà pro Obama i anti-Bush.

Barack Obama ha obtingut 365 vots electorals d'un total de 538 i ha guanyat en 28 estats de la Unió amb un suport popular de 67 milions de vots. A més, el Partit Demòcrata ha obtingut la majoria en les dues Cambres del Congrés (al Senat 59 demòcrates –inclosos dos independents– i 41 republicans, un senador encara per definir; i a la Cambra de Representants 257 demòcrates i 178 republicans. Cal destacar que des de la presidència de Bill Clinton l'any 1992, presidència i Congrés no eren del mateix partit. El futur president haurà de batallar amb un Congrés del mateix color que ell, blau intens, però que sigui del mateix color no li assegura una vida legislativa fàcil: la divisió de poders en el sistema estatunidenc és estricta i molt practicada.

Tot i el seu èxit, no es pot afirmar, com s'ha fet, que la campanya d'Obama hagi estat una campanya perfecta. Ha estat, això sí, una campanya sense errors. Si analitzem el context, Obama no ha obtingut els rèdits electorals i polítics que calia preveure. No ha aprofitat el descens provocat pels vuit anys de presidència de Bush, amb unes quotes de popularitat de les més baixes de la història dels Estats Units. No ha sabut treure rendiment d'un país amb dues guerres actives. La crisi econòmica i la proposta dels neoconservadors de nacionalitzar la banca han estat factors determinants a l'hora de quantificar l'abast de la victòria demòcrata. Tot i així, no es pot afirmar que el vot anti-Bush hagi provocat una allau electoral de costa a costa. La diferència en vots –set punts– i estats –set estats– tampoc es pot considerar històrica. L'elecció d'Obama com a nou president dels Estats Units d'Amèrica, sí; però, no el resultat que l'ha portat a la presidència.

La campanya del futur president dels Estats Units es resumeix en les últimes paraules del seu discurs de la victòria pronunciat a Chicago: "I quan tinguem dubtes i escoltem alguns dir que no podem, contestarem amb aquest credo etern que resumeix l'esperit d'un poble: sí, podem". ●

Nota

1. N. de l'ed.: A les darreres eleccions presidencials de 2008, aquesta segona votació va tenir lloc el 15 de desembre.

Referències bibliogràfiques

OBAMA, Barack. *La audacia de la esperanza: cómo restaurar el sueño americano*. Barcelona: Ediciones Península, 2007.

OBAMA, Barack. *Obama: Los sueños de mi padre: una historia de raza y herencia*. Granada: Almed ediciones, 2008.

Enllaços web

www.barackobama.com
www.politico.com
www.pollingreport.com
www.realclearpolitics.com
www.livingroomcandidate.org

